

Lyka Károly

IN MEMORIAM EGERVÁRY POTESKIN ÁGOST

Nehéz küszködésekkel teljes élet zárult le Eger-váry Potemkin Ágost festőművész halálával. Festőnek indult, egy ideig vidéki vándortársulatoknál színészkedett, majd újságcikkek írásával tengette életét, míg megint visszatérhetett eredeti pályájához, a festészetéhez. Oly sanyarúak voltak élet-körülményei, hogy sohasem szentelhetette ennek sem teljes erejét. Mindent festett: kisebb oltárképeket, képmásokat, különösen sok városrész-és utcaképeket, apró életképeket. Ezeket azután ügyvel-bajjal kisebb műkereskedők útján értékesítette. Jelentékenyebb művek alkotásához nem juthatott el. Tárgyi érdekességüknél fogva a Székesfőváros megvásárolta néhány képét, amelyek okmányyszerűen rögzítik meg a 80-as évek Budapestjének később eltűnt utcarészeit. Ugyanilyen alapon került 27 képe a Keleti Akadémiaiba, ezek utca- és épületképek, amelyeket három hónapos konstantinápolyi tartózkodása alatt festett. A nagy becsvágyú, lelkes, derék

festő egyébként becsülésnek örvendett a régibb festőnemzedék körében.

Egerváry Potemkin Ágost Esztergomban született 1858. június 1-én. Igen korán, 1872-ben került a Mintarajziskolába, ahol Székely és Greguss tanította 1874-ig. Ezek után színésznek ment, majd rövid ideig tollával kereste kenyerét. 1883–86 Lotznál dolgozott, egy évre rá kikerülhetett Münchenbe, ott előbb rövid ideig Hollósynál, majd Gysisnél, Liezen-Mayernél tanult, végül Budapesten telepedett le, ahol először 1886-ban állított ki egy Kerepesi úti utcasort. Azóta is szorgalmasan állított ki egy-egy kisméretű képet, a nyilvánosság elé utoljára ez év októberében lépett a Nemzeti Szalonban. Legutóbb Rákospalotán lakott, ahol szerény, elvonult életének, küzdelmeinek és szenvedéseinek november 15-én vetett véget a halál.

(*Magyar Művészet*, 1930(6)647)

Egerváry Potemkin Ágost: *Tabán*

Egervály Potemkin Ágost: Esztergomi piac

Egervály Potemkin Ágost: A „Hóhérház” a Gellérthegyén, 1900 körül

Zsembery Dezső

EGY ESZTERGOMI FESTŐ EMLÉKEZETE

EGERVÁRY POTEKIN ÁGOST 1858–1930 (RÉSZLET)

(...) Egerváry Potemkin Ágost Pesten (Újpesten?) végzte elemi és reáliskolai tanulmányait. Telepy Károly festőművész ajánlatával tizenhat évesen a Minta-rajziskolába került. Székely Bertalan és a müncheni Képzőművészeti Akadémiáról első között hazatért Greguss János voltak a mesterei. Két év múltával úgy érezte, hogy tanárai kevésbé értékelik eredményeit, ezért elhagyta az iskolát. Az érzékeny lelkületű, a világot gyanakvón szemlélő ifjú festő önállóságában – évekig – régi mesterek műveinek másolatásával képezte magát, a szabadban járva tájképeket festetett, és rajzaiban az 1870-es évek Rákosmezejét és Angyalföld kezdetleges világát jelenítette meg. Az így töltött hét esztendő sok anyagi gondban, még több csalódással telt, így az örökölt tehetséggel, atyai ösztönzésre „írói tolla után élt”, de közben mindinkább érlelődött benne, hogy a példát követve színésznek áll. („Színpad volt néhány más festőnek is kiinduló állomása. Feszty Árpád is belekóstolt a színészkedésbe egészen fiatal korában (1872), és így kezdte meg festő pályáját a váradoszi Várady Gyula is...” – Lyka Károly)

Vidékre szegődött, ahol szép sikerei voltak; a Shakespeare-szerepekből hamarosan bő repertoárja alakult. Színi tanulmányokat Münchenben folytatott, és amikor itt baráti körben bemutatkozott, szép jövőt jósoltak neki. De a színpadnál a festészet vonzotta jobban, ezért visszatért Budapestre, ahol Szilágyi Sándor, az Egyetemi Könyvtár igazgatója figyelt fel munkáira. Kérésére számtalan munkáját tette elé, amikor jelen volt Ipolyi Arnold nagyváradi püspök, művészettörténész és Pulszky Károly, az Országos Képtár igazgatója is. Az utóbbinak kiváltképp tetszetek a bemutatottak, Egerváryt pedig

módja volt a Képzőművészeti Tanács ösztöndíjára ajánlani. A festő ösztöndíjasként három évig Lotz Károly mellett tanult. Növendéktársa volt – a szintűgy veduta festő – Ujvári Ignác, Kernstok Károly jövőendő apósa is. A mester kedvelt tanítványa ez idő alatt festette a *Kerepesi (ma Rákóczi) út a Népszínház (a volt Nemzeti Színház) és a Baross-tér közötti szakasza a Nagykörút megnyitása előtt* című olajképét.

Az 1886-ban készült festményt Budapest Főváros Képtára vásárolta meg, így alkotója kellő anyagi fedezet birtokában, további tanulmányokra ismét Münchenbe utazott Hollósy Simon magániskolájába, ahol kitünt szorgalmával, majd felvételt nyert *Nikolaos Gysis* „élő modelles osztályába” 1887. április 30-án. Ugyanaznap, amikor a szintűgy esztergomi születésű Faragó József Hollósytól Ludwig Herterich hasonló célzatú osztályába került.¹ Münchenben tanult az úgyszintén esztergomi Burger Lajos (*Petőfi halála* című olajfestménye 1896-ban díjat nyert), és a későbbi Hollósy-tanítvány, a táj- és csendélet-képfestő Mezey Ilonka is.² (...) 1891-ben tért vissza – végleg – a magyar fővárosba, és mivel nagyon szerette kedvenc Budapestjét, veduta-festőként örököltette meg az egykori Tabán panorámáját és részleteit, vagy éppen az akkori városépítészet jelesebb emlékeit. Ma már csak leírásokból ismertek a gyönyörű térrészletek, a pittoreszk-hatású utcakeresztezések, egy-egy jellegzetes és nagy múltú épület, így mégis megmaradtak az ornamentika-festő Schickedanz Albert, Ujváry Ignác és Egerváry Potemkin Ágost keze után.³ Az Ország-ház-terveket készítő építész, a számos középületet (Múcsarnok, Szépművészeti Múzeum) tervező –

1 Somogyi Miklós: Magyarok a Münchener Képzőművészeti Akadémián 1824–1890.

2 *Művészet* 1912. 178–188.

3 Szabó Ákos – Kállai Tibor: *Magyar festők és grafikusok életrajzi lexikona. I-II.* kötet. Nyíregyháza, 1997. 1. kötet 146. II. kötet 84.

kortárs – Schickedanz is hatással volt Egerváry városlétre. Az *Egyetem tér dél felől* című képén pontosan megőrződött a még szabadon álló Egyetemi templom, középpontban látható a Papnövelde, az Egyetem utca sarka, az egykori bérkocsi-állomás, így megteremtve emléket az akkori idők hangulatának. Az aukciókon olykor felbukkanó csendéletei a régmúlt romantikáját sejtetik. Életképeinek fő tanulmánya az Ember, minden tetteiben, foglalkozása közben, falun, családjá körében, örömeik és bánataik között. Említhető a *Mulató paraszt*, a *Báli hangulat*, a *Háztűznézőben*, a *Libapásztornő*, az *Abrakolás* vagy a *Konyhában* című alkotása, mindmind az egyszerű ember hétköznapijait ábrázolja vagy mutatja be.

A festő alkotása nemcsak gyönyörködtet, érzelmeket kelt, hanem emlékeket is idéz. A *Képes Családi Lapok*, az *Új Idők*, a *Vásárnapi Újság* cenzurázottjai (*Kire szavazzunk*, *Érdekes a téma...*, *Vásár után*) egyszeri, megismételhetetlen pillanatokot örökítenek meg, dokumentálják és hitelesítik azt, ami megtörtént.^{4,5,6,7} Művei nemcsak értéket őrző, de az új irányzat jegyeit is magukon viselő alkotások. Az 1900-as évek ifjú városa, Budapest művészeti életében bekövetkező változások, úttörő szerepet vállaló művészeti mozgalmak megjelenése (az avantgárd kezdete), a „Nyolcak” programja, különböző rendezvények, kiállítások állandó témája lett.⁸ Színhelye a pesti kávéházak sokszínű asztaltársasága, ahol jelen vannak Egerváry, barátai, pályatársai és sokan mások (Perlmutter Izsák, Pállya Celestin, Pállya Károly, Margitay Tihamér, Sautner Lipót festőművészek, Kallós Ede

– a budapesti Vörösmarty szobor alkotója –, Andrejka József szobrász). (...)

A három hónapos törökországi vándorlás során készült művei – több mint ötven – az akkori Konstantinápolyt, a Boszporuszt és a környék zsánereit mutatják. Hazatérte után *Törökországi Emlékek* című kiállítását láthatta a közönség. Elismerésben részesült a *Márvány-tenger torkolat*, *Részlet a peraidombról* és a *Tophane* (a török testőrségi *Palota díszes kapuja*) című alkotása.⁹ Emlékezések szerint az ekkor már közkedvelt, elfogadott festő külföldről visszatérve feleségül veszi Benitzky Ilonát, boldog házasságukból egy leánygyermek születik. Otthonuk ekkor az Újpest, Kossuth Lajos utca 13. szám alatti ház (a feltételezett helyen ma már modern épület áll). Festőnk városa képzőművészeti életének lelkes szervezője, segítője a kortárs Perlmutter Izsák, kinek művészi-képi világát leginkább Újpest-Rákospalota és környéke szolgáltatta. (Újpest kultúrtörténete tradicionálisan régi keletű, de napjainkban sem közismert.)¹⁰ Egerváry részt vállal az országos képzőművészeti kultúra fejlesztésében is: Margitay Tihamér – a volt mintarajziskolai növendéktárs – és mások társaságában gróf Andrássy Gyula elnökségét választva tagja lett a Nemzeti Szalon Művészeti Egyesület közösségének, rendszerint szerepel a tárlatokon, kereskedők kiállításain, aukciókon.¹¹ Az 1916 tavaszán a Szépművészeti Múzeum Palotájának néhány kölcsönként termében nyílt meg a Képzőművészeti Társulat bemutatója. A háború hatása már erősen rányomta bélyegét a kiállításra. A szobrászoknak, festőknek egyaránt volt háborús vonatkozású alkotásuk. Az életképfestők mégis a békeidőkből vették mondandójukat. Komáromi-Kacz

4 Krémmer Dezső: A Fővárosi Múzeum. *Magyar Művészet* 1925. 195–197.

5 *Új Idők* 1901. 39. 263.

6 *Új Idők* 1904. 24. 560.

7 *Vásárnapi Újság* 1908. 129.

8 Andrási Gábor – Pataki Gábor – Szűcs György – Zwiczk András: *Magyar képzőművészet a XX. században*. Budapest, 1999. Corvina 46.

9 *Vásárnapi Újság* 1908. 34. 689.

10 MTA Művészettörténeti Kutató Intézet anyagából

11 Benedek Katalin: Újpesten is alkottak. *Magyar Művészeti Fórum* 2000(4)2.

Egervály Potemkin Ágost:
Vén cigány, a lókupec,
1920 körül

Endrétől az *Emberek a templomban*, Náray Aurél *Pihenés*, Egervály Potemkin Ágosttól az *Utolsó dal* című festmény látható. „A kiállítás igen sokféle anyagát szíves érdeklődéssel fogadta a közönség. Mindjárt a megnyitás napján a vásárlók is megindultak, hogy a legjobbak közül választhassanak. Így remélhető, hogy festőink, szobrászaink nehéz viszonyok között, fáradhatatlanul folytatott munkássága nem volt meddő.” – írta az emlékező.¹²

A Tanácsköztársaság idején – 1919 júniusában – Budapest után az első Képzőművészeti Kiállítás Újpesten nyílt meg. A „sikerültnek mondható tárlatot” a Közművelődési osztály az újpesti állami főgimnázium nagytermében rendezte. Perlmutter Lszák, Pörge Gergely, Pállya Celesztin (Újpest díszpolgára), Sautner Lipót, Heyer Artur, Andrejka József művei mellett Egervály Potemkin Ágost *Régi ház udvara* című alkotása is elismerést érdemelt.¹³ Később már a sikerek sem lelkesítik az idősödő mestert, az *Öreg koldus* című alkotása szinte előhírnöke az öregségnek. A tárlatoktól és a közélettől fokozatosan visszavonul. „Hatvanhat éves volt, mikor meghalt a felesége, kevéssel utóbb leánya, a következő években búskomor lett, magányában elvonultan él...”¹⁴ Ez idő tájt értesül Kernstokné Ujváry Ilona – a pályatárs, Ujváry Ignác leánya – haláláról is. Az 1926-ban született *Megadás* című tanulmányképe már a sorscsapásokban bővelkedő

élet törődöttségét mutatja, megtört öregemberként jelenik meg. Utolsó éveit festőnk szegénységben, betegen, Újpest után Rákospalotán – az akkori – Horthy Miklós út, ma Fő út 72-ben élte.

A földszintes ház még ma is látható.

Itt látogatták barátai és küzdelmes életének – még élő – pályatársai. Itt halt meg 1930. november 15-én, megadva magát elkerülhetetlen sorsának.¹⁵ A festő haláláról Egervály Potemkin Tibor (testvér ?) értesíti a barátokat.

Utoljára röviddel halála előtt, a *Független Művészek Társaságának* III. kiállításán az *Öreg klarinétos* című festményével szerepelt.

(Megmentett emlékezők. Dorog, 2011.
Dorog Város Barátainak Egyesülete.)

12 *A Nemzeti Szalon Almanachja*. Budapest, 1912. 163.

13 Lyka Károly: Tavaszi Kiállítás. *Művészet* 1916. 2.

14 József Farkas: Jegyzetek a Tanácsköztársaság művelődési politikájáról. *Népművelés* 1959(2)6.

15 Egervály Potemkin Ágost emlékezete. *Pesti Napló* 1930. 18.

16 *Budapesti Cim és Lakásjegyzék*. Budapest, 1928. Franklin Társulat 635.